

УДК 94(100=161.2)

DOI: 10.24919/2312-2595.6/48.228527

Анна ВАХНЯНИН

аспірантка кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн,
Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Універси-
тетська, 1, м. Львів, Україна, індекс 79000 (anya.vahnyanyn@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3111-6183>

Бібліографічний опис статті: Вахнянин, А. (2021). Шлях до єднання: ідея створення Світового Конгресу Вільних Українців. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 6/48, 395–407. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228527>.

ШЛЯХ ДО ЄДНАННЯ: ІДЕЯ СТВОРЕННЯ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ

Анотація. Історія української діаспори є невід’ємною складовою історії України. У статті простежено шлях зарубіжних українців до об’єднання для відстоювання інтересів всього українського народу. Можна навести приклад успішного досвіду єврейського народу, який віками був розпорошений, але у 1936 р. об’єднався у Світовий єврейський конгрес, а згодом зумів проголосити Державу Ізраїль. Тому **мета цього дослідження** – простежити зародження ідеї консолідації зарубіжних українців та створення єдиного координаційного органу для українського народу в різних куточках світу в 1920-х рр., її поступову еволюцію та практичні кроки до втілення. **Методологія.** Для розв’язання поставленої мети було застосовано методи: 1) історичного порівняння (зокрема, досвіду консолідації українського та єврейського народу); 2) аналізу та синтезу історіографії і джерельної бази; 3) індукції та дедукції. **Наукова новизна** полягає у комплексному поетапному простеженні обставин скликання СКВУ. **Висновки.** У 1920-х рр. сформувалися потужні осередки політичної української еміграції, які прагнули відновити соборність та незалежність

© Анна Вахнянин, 2021

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

України. Однак єдності між ними не було з огляду на те, що в 1917–1920-х рр. вони боролися одне з одним за владу в Україні. Першим із авторитетних політичних лідерів, хто усвідомив необхідність консолідації, був Симон Петлюра. Його соратники, серед яких О. Шульгин та В. Приходько, у 1930-х рр. зробили перші спроби скликати Світовий конгрес українців. Ця ідея отримала підтримку в Галичині та США, але втілити її в міжвоєнний період українці не зуміли. Аналогічні процеси простежуємо в зазначений період і серед єврейської діаспори, однак їм вдалося у 1936 р. скликати конгрес, а у 1948 р. вони домоглися створення власної держави. Через нездатність до створення політичними лідерами в еміграції єдиного координаційного осередку, легітимними представниками українського народу під час та після Другої світової війни були дипломати СРСР та УРСР. Передумовою до скликання Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) вважають створення у 1947 р. українцями американського континенту Панамериканської української конференції (ПАУК), одним із ключових завдань якої визначалося зорганізувати конгрес. Активним лобістом ідеї єдності українців та створення організаційної надбудови у повоєнний період був А. Мельник. ПАУК впродовж 1950–1960-х рр. здійснила декілька спроб скликати конгрес, але жодна не увінчалася успіхом. Тому напередодні відкриття СКВУ частина зарубіжних українців зневірилися у здатності ПАУК довести цю справу до успішного завершення. Однак у січні 1967 р. ПАУК оприлюднила маніфест про скликання СКВУ, розгорнула активну пропагандистську кампанію, і у листопаді тривалий шлях українського народу до консолідації увінчався результативно.

Ключові слова: Українська діаспора; Панамериканська українська конференція; консолідація; Світовий Конгрес Вільних Українців.

Anna VAKHNIANYN

Postgraduate Student, Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries, Ivan Franko National University of Lviv, 1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, postal code 79000 (anya.vahnyanyn@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3111-6183>

To cite this article: Vakhnianyn, A. (2021). Shliakh do yednannia: ideia stvorennia Svitovoho Konhresu Vilnykh Ukraintsiv [The way to unity: the idea to create the World Congress of Free Ukrainians]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho*

pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 6/48, 395–407. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228527> [in Ukrainian].

THE WAY TO UNITY: THE IDEA TO CREATE THE WORLD CONGRESS OF FREE UKRAINIANS

***Summary.** The history of the Ukrainian diaspora/emigrants makes up an integral part of the Ukrainian history. The article traces the path of foreign Ukrainians to unification in order to defend the interests of the entire Ukrainian people. The successful Jewish experience may serve as the vivid example. The latter lived scattered for ages, but united and established World Jewish Congress in 1936, being able to declare the State of Israel in 1948. **The purpose of our study** is to trace the origins of the idea to consolidate the Ukrainian emigrants and to establish the only coordinative institution for the whole Ukrainian nation from all over the world in the 1920s, its evolution and the practical measures for its implementation. The successful experience of the Ukrainian diaspora can serve as a model for the modern Ukrainians, while the analysis of the mistakes of the latter can help to avoid them at the contemporary stage of state formation. **Methodology.** The methods to solve the aforementioned problem are the following: 1) the method of historical comparison of the Ukrainian and Jewish experience of consolidation; 2) historiographical analysis and synthesis; 3) inductive and deductive reasoning. **The scientific novelty of our research** is in the comprehensive step-by-step study of the World Congress of Free Ukrainians. **Conclusions.** The powerful centers of the Ukrainian political emigration appeared in the 1920s. They aimed to restore Ukraine's unity and independence. However, there was disagreement among them, given the fact that they struggled for power in 1917–1920. S. Petliura was one of the first competent political leaders, who realized the necessity of consolidation. His associates A. Shulgin and V. Prykhodko made the first attempts to organize the World Ukrainian Congress in the 1930s. The idea was supported in Galicia and in the USA, though it wasn't implemented. The same process may be noticed in the Jewish diaspora at the same time; however, they summoned the World Jewish Congress in 1936 and declared their own state. Because the Ukrainian politician leaders failed to create a single political center, the Soviet diplomats became the legitimate representatives of Ukrainians during and after the World*

War II. The establishment of the Pan-American Ukrainian Conference (PAUC) in 1947 is thought to be the pre-condition for summoning the World Congress of Free Ukrainians, as it was one of its key tasks. A. Melnyk was one of the most active lobbyists of the Ukrainian unity. He also introduced the idea of the organization superstructure. PAUC made a few attempts to summon the congress in the 50s – 60s of the 20th century, but none of these were successful. Consequently, the Ukrainian emigrants were disappointed with its PAUC's ability to accomplish the task successfully. Despite this fact, in January 1967 PAUC published/promulgated the manifesto on summoning the World Congress of Free Ukrainians launched the active propaganda campaign, and the long way of the Ukrainian nation to consolidation met with success in November.

Key words: *Ukrainian diaspora; Pan-American Ukrainian Conference; consolidation; World Congress of Free Ukrainians.*

Постановка проблеми. Українська діаспора другої половини ХХ ст. була доволі чисельною, активно підтримувала національно-визвольні процеси на Батьківщині, виступала голосом вільного українства, викривала злочини комуністичного режиму в підрадянській Україні. Для ведення такої діяльності був необхідний координаційний осередок, яким з 1967 р. і став СКВУ. Однак до своєї консолідації зарубіжні українці йшли тривалий час. Зважаючи на це, актуальним є виявлення чинників, котрі сприяли і перешкождали об'єднанню, виокремленню ключових передумов скликання СКВУ.

Аналіз досліджень та публікацій. Історія української діаспори ХХ ст. не обділена увагою дослідниками, однак зародження та імплементація ідеї Всеукраїнського конгресу не була об'єктом окремого дослідження в сучасній історичній науці. Окремі аспекти цього процесу висвітлювали сучасні дослідники Андрій Яців та Володимир Тихенко. Невдовзі після скликання конгресу історик, журналіст Михайло Сосновський простежив зародження ідеї Всеукраїнського конгресу та тривалий процес її реалізації. Джерельну базу дослідження складають публікації Симона Петлюри та Андрія Мельника про необхідність скликання Всеукраїнського конгресу, роздуми напередодні скликання конгресу учасників СКВУ – Миколи Плав'юка та Атанаса Фіголя, преса, зокрема газета «Діло» та «Свобода».

Мета статті – простежити зародження та кристалізацію ідеї створення Світового конгресу вільних українців та етапи її реалізації, проаналізувати роль окремих громадських діячів та організацій, а також виокремити основні перешкоди у процесі скликання СКВУ.

Виклад основного матеріалу. Для збереження ідентичності, розвитку національної ідеї в середовищі української діаспори визрів задум скликання всеукраїнського конгресу та створення координаційного осередку українців на Батьківщині і за її межами. Ця думка вперше виникла після поразки національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. у середовищі політичної еміграції. Однак реалізація цього задуму видалася не такою простою та затягнулася у часі на декілька десятиліть й була завершена лише у 1967 р. скликанням Світового Конгресу Вільних Українців (далі СКВУ).

Передусім, 1920 р. було створено ініціативний комітет із центрами у Женеві (Швейцарія) та Відні (Австрія) для скликання Всеукраїнського національного конгресу наступного року, але жодних практичних кроків у цьому напрямі не було зроблено. Згодом, у 1923–1925 рр. ця ідея знову опинилася у центрі дискусії українських середовищ у Празі (Тихенко, 2016, с. 207). Водночас задум єдиної «парасолькової організації» отримав підтримку і серед українських галичан, зокрема про необхідність створення єдиного координаційного центру всіх українців писали на сторінках львівських газет («Діло», 1923).

Прихильником скликання конгресу всіх українців поза УСРР був один із лідерів УНР Симон Петлюра. Він закликав українців проаналізувати помилки минулого та об'єднатися, незалежно від політичних поглядів заради вищих, державних інтересів. При тому політик наводив успішний приклад єдності у державотворенні інших народів: «Не можна ж забувати, що таким шляхом консолідації всіх національних сил в справі організації своєї держави, принаймні на перших початках повстання її, йшли досвідченіші та організованіші нації, як от Чеська наприклад» (Ряст, 1923, с. 19). Окрім того, він наголосив, що саме на уряд УНР в еміграції український народ покладає надію на відродження державності України (Ряст, 1923, с. 7). На жаль, втілити цей задум С. Петлюрі не судилося, а сам він став жертвою політичного теракту.

На нашу думку, відсутність харизматичного авторитетного лідера була однією з перешкод у процесі організації конгресу. Втім, соратники Петлюри, зокрема Андрій Ливицький та Олександр Шульгин, продовжували плекати цю ідею. Зокрема, 1929 р. на першій емігрантській конференції у Празі створили Головну Еміграційну Раду під егідою Олександра Шульгина з осередком у Парижі, яка 1934 р. відновила ідею скликання Всеукраїнського конгресу.

У Празі українська еміграція 1933 р. ініціювала створення Ініціативної Комісії, яка мала зорганізувати різні політичні сили та підготувати підґрунтя для проведення конгресу (Сирник, 1969, с. 21). До складу комісії увійшли Софія Русова, Михайло Омелянович-Павленко, Федір Стешко, Андрій Макаренко та інші, очолював – Віктор Приходько. Останній порівнював розбіжності у справі скликання конгресу із подіями 1917–1919 рр. та визначив, що «... першим і основним завданням Конгресу повинна стати – внутрішня самоорганізація світового українства...» («Діло», 1933b). За час своєї діяльності Комісія провела дві конференції, на яких було схвалено платформу Всеукраїнського Національного Конгресу, проект статуту та маніфесту майбутньої організації. Комісія видавала часописи «За Конгрес!» (з 1934 р.) та «Вістник Українського Національного Конгресу» (з 1936 р.) (Яців, 2019, с. 389).

Задум Празької комісії отримав позитивний відгук серед українців у діаспорі. Семен Демидчук, активний учасник українського суспільно-політичного життя у США, один з ініціаторів скликання конгресу українців в США, прихильно зреагував на цю ініціативу та навіть виклав своє бачення Пан-Українського конгресу («Діло», 1933а). У 1934 р. у Львові відбулася міжпартійна конференція, на якій узгодили проведення Всеукраїнського Конгресу та створили Підготовчий конгресовий комітет з осередками у Львові та Празі, який діяв чотири роки. Паралельно з українцями про намір скликати світовий конгрес оголосили євреї («Діло», 1933а). Світовий єврейський конгрес був заснований 13 серпня 1936 р. і своїми лобістськими діями прискорив утворення після Другої світової війни Держави Ізраїль. Як бачимо, успішне об'єднання єврейського народу в міжвоєнний період стало однією з передумов до відновлення державності. Щодо українців, через

зовнішньополітичні обставини та брак єдності між українськими політичними партіями та організаціями, Конгрес так і не було скликано.

У період Другої світової війни питання створення об'єднаної структури для українців поставало на порядку денному ідеологічно різних кіл української діаспори. Серед ініціаторів створення координаційних структур українства були, зокрема, Державний Центр УНР в екзилі, ОУН(б) та ОУН(м). Водночас жодна з цих спроб не отримала дієвої підтримки (Яців, 2019, с. 389). Певним здобутком стали переговори у 1944 р. Андрія Лівницького, Павла Скоропадського, Степана Бандери, Андрія Мельника, на яких останнього обрали делегатом для репрезентації українського народу перед німецькими чиновниками. Переговори з німцями зайшли в глухий кут, так само як і подальша консолідація політичних лідерів. Ми вважаємо, що ця спроба об'єднання у майбутньому вплинула на активне лобіювання А. Мельником ідеї створення єдиного політичного органу для всіх українців. Полковник Мельник ще під час Другої світової війни підтримував ідею створення єдиної центральної організації для українців, котрі були переміщені в роки війни, писав листа Державному секретареві США Едварду Стетгініусу, голові Установчої конференції ООН, у якому заперечував право радянського уряду на статус єдиного представницького органу українців (Антонович, 1966, с. 90).

У повоєнний період, з огляду на кількісне зростання української діаспори, внаслідок політичної еміграції з території підрадянської України, ідея скликання Конгресу отримала друге дихання. До Нью-Йорка 18–21 листопада 1947 р. прибули делегати від українців Канади, США, Аргентини, Бразилії, Парагваю, Уругваю, окремих країн Європи на Першу Панамериканську Українську Конференцію (далі ПАУК), яка відбувалася «... під гаслом мобілізації та об'єднання всіх українських сил і їх, повного та плянового використання в спільних змаганнях за визволення України та створення вільної і демократичної Самостійної Соборної Української Держави» («Свобода», 1947а). Учасники постановили перетворити ПАУК на постійну діючу репрезентацію американських українців в Нью-Йорку та делегували новому представництву підготовку до скликання світового Українського Конгресу («Свобода», 1947б).

Паралельно, об'єднавчі процеси українців тривали і в Європі. У 1948 р. було створено Українську Національну Раду, до якої увійшли всі політичні партії, за винятком Союзу Гетьманців Державників. На першій сесії цієї організації 20 липня 1948 р. було ухвалено постанову про скликання Світового Союзу Українців, проект статуту союзу, створено Координаційний Осередок Українських Громадських Центральних Установ в Європі під егідою політичного і громадського діяча Василя Мудрого. Однак ця справа не вийшла за межі декларацій, жодних практичних кроків до скликання конгресу не було зроблено.

Член Української Національної Ради Атанас Фіголь зазначав, що у 1940–60-х рр. українська діаспора на місцевому рівні мала досить добру структуру та організацію – церкви, школи, політичні партії і т. д. Проте бракувало єдиного координаційного центру, своєрідної надбудови, котра б витворила спільну програму дій для українського народу (Фіголь, 1965, с. 3). Першою такою інституцією стала створена 1948 р. Світова Федерація Українських Жіночих Організацій (СФУЖО). Цей важливий крок у процесі консолідації українського суспільства був взірцем та мотиваційним чинником для ініціаторів й організаторів СКВУ.

Знову привернув увагу до необхідності скликання Світового конгресу українців Андрій Мельник на святкуванні 25-річчя Українського Національного Об'єднання (УНО) 18 травня 1957 р. у Торонто. Полковник наголосив, що «... передумовою цього є зближення, є узгодження та координація дій нашого табору, є єдність українського націоналістичного світу» (Антонович, 1966, с. 139). Цю ж ідею підтримувала й Українська національна рада. У зверненні «До українського громадянства», що вийшло 17 червня 1957 р. до 40-х роковин проголошення УНР в 1958 р., говорилося: «це свято найкраще відзначити скликанням і відбуттям Світового конгресу вільних українців...» (Тихенко, 2016, с. 208).

Втілюючи волю Мельника, в липні 1959 р. VI Конгрес Українців Канади заманіфестував про необхідність координації з УККА та ПАУК для формування підготовчого Комітету для скликання Світового Конгресу Українців. У лютому 1960 р. відбулися наради представників КУК та УККА, на яких постановили: передати процес підготовки конгресу ПАУК, напрацювати проект СКВУ, запросити до участі всі громадські, політичні, культурні,

наукові організації (Плав'юк, 1965, с. 4). У жовтні 1960 р. VI сесія ПАУК постановила створити Підготовчий Комітет для скликання СКВУ у складі двох Комісій – Програмової з центром в Канаді та Організаційної з осередком у США; було погоджено дату та місце конгресу – осінь 1961 р., Нью-Йорк. До завдань Програмової комісії належало підготувати тези ключових промов, які стоятимуть на порядку нарад Конгресу, тексти звернень та резолюцій Конгресу тощо. Завданнями Організаційної комісії визначалося: підготувати пропозиції порядку нарад і регламент Конгресу, проєкт статуту Секретаріату, вибір зали для проведення заходів СКВУ, поширення інформації у медіа та в українських громадах, контакти з владою тощо (Яців, 2019, с. 390). Ярослав Білак, в майбутньому голова комісії прав людини СКВУ, згадував: «Подальші переговори тривали довго – сильні організації вимагали співмірних прерогатив, слабкіші – гарантій, а інші – політичного впливу. Крім того, справа ускладнювалась підтекстом, що концепцію створення СКВУ запропонував Андрій Мельник, голова Проводу Українських Націоналістів (мельниківців), а новий Конгрес також повинен був включати організації, які мали відношення до ОУН-бандерівців» (Білак, 2017). Як бачимо, різні політичні табори знову не могли дійти згоди і тим самим відтермінували дату скликання конгресу.

У 1960-х рр. існували дві провідні опінії щодо ролі Всеукраїнського Конгресу. Паралельно з тривалою підготовкою до Конгресу активною була культурницька діяльність української діаспори. Зокрема, 1959 р. урочисто відзначили річницю гетьмана Мазепи та організували Фестиваль молоді, 1964 р. було відкрито пам'ятник Тарасові Шевченку у Вашингтоні, 1965 р. було проведено «Українські дні» в США – виступи українських колективів та виставка національного одягу, міжнародну наукову конференцію «В обороні української культури і народу» в Торонто, в результаті якої створено Асоціацію діячів української культури (АДУК). З огляду на це частина вбачала у проведенні СКВУ чергову маніфестацію українського народу на кшталт попередніх, які мали б об'єднати українську діаспору, привернути увагу до українського питання урядів та громадськості США. Інші ж відводили конгресу роль координаційного центру всієї української діаспори (Фіголь, 1965, с. 19).

Водночас можна чітко спостерігати зневіру українців щодо ідеї скликання СКВУ. На думку Атанаса Фіголя, суттєвими недоліками у підготовці до конгресу 1950–1960-х рр. були відсутність кампанії зі збору коштів та недостатнє інформування громадськості (Фіголь, 1965, с. 25). Микола Плав'юк покладав відповідальність за відтермінування конгресу на ПАУК (Плав'юк, 1965, с. 19). Обидва діячі у своїх працях з певним скепсисом писали про найближчі перспективи скликання СКВУ. Та все ж 22 січня 1967 р. було оприлюднено Маніфест Пан-Американської Української Конференції про скликання Світового Конгресу Вільних Українців: «Виконуючи постанови конгресів українського організованого суспільства в різних країнах вільного світу, ПанАмериканська Українська Конференція, проробивши підготовчу працю, скликає на 16, 17, 18, 19 листопада, 1967 року, в місті Нью Йорку, ЗСА, осідку Об'єднаних Націй, Світовий Конгрес Вільних Українців...» (Сирник, 1969, с. 45). Важливою передумовою до скликання СКВУ стало те, що Микола Плав'юк зумів налагодити контакти з Ігнатом Білинським, провідним діячем ОУН(б) у США, членом Дирекції Українського Конгресового Комітету Америки та переконати його взяти участь у роботі СКВУ (Білак, 2017).

На нашу думку, вже сама підготовка до конгресу консолідувала українців різних політичних поглядів та соціального стану з усіх куточків світу. Одна з провідних діаспорних газет «Свобода» напередодні відкриття СКВУ рясніла публікаціями про майбутню подію, висвітлювала процес збору коштів на її проведення, закликала сплачувати внески, публікувала імена жертводавців («Свобода», 1967). Не стояли осторонь й українська православна та греко-католицька церкви, які проводили богослужіння в наміренні Українського Народу і Світового Конгресу Вільних Українців. Активну підтримку у процесі підготовки конгресу надавала СФУЖО.

Зрештою, Перший Світовий Конгрес Вільних Українців відбувся 12–19 листопада 1967 р. у Нью-Йорку. Українці в діаспорі продемонстрували прагнення до соборності та продовження боротьби за відновлення державності на українських землях. Було створено організаційну надбудову для діаспорних організацій, котра впродовж тривалого часу запобігала денационалізації українського народу, підтримувала визвольний рух на Батьківщині та сприяла утвердженню незалежності України.

Висновки. Отже, необхідність скликання Всеукраїнського Конгресу зародилася у 1920-х рр. в осередках української політичної еміграції – Відні, Празі, Женеві, Парижі. Українські політики і громадські діячі усвідомили, що брак єдності призвів до поразки у боротьбі за відновлення державності. Хоча ідея скликання конгресу викликала позитивну реакцію серед провідних організацій, жодна спроба в 1920–30-х рр. реалізувати її не увінчалася успіхом. На нашу думку, ключовою перепорою були відсутність єдиного загальноновизнаного лідера серед українців в еміграції, навколо постаті якого міг розгорнутися об'єднавчий процес.

Початково, ідейними натхненниками створення координаційної організації українців у діаспорі були Симон Петлюра та Андрій Мельник. Вони популяризували цей задум та надихнули своїх послідовників довести її до логічного завершення. Після Другої світової війни українці американського континенту взяли на себе ініціативу у скликанні Всеукраїнського Конгресу. На нашу думку, це було закономірно, з огляду на високий рівень активності та організованості української діаспори в Америці. Передумовою до скликання СКВУ стало утворення ПАУК, це була одна з перших організаційних надбудов українців діаспори, хоча й регіонального масштабу. Їй знадобилося двадцять років, щоби організувати СКВУ, який сьогодні відомий, як Світовий Конгрес Українців і виступає лобістом України на міжнародній арені.

Джерела та література

- Антонович, М.** (Ред.). (1966). *Андрій Мельник у першу річницю смерті 1964–1966*. Торонто – Вінніпег: Видавнича спілка «Новий шлях».
- Білак, Я.** (2017). *Спомини колишнього голови Комісії прав людини про створення і діяльність СКУ*. Взято з <https://www.newpathway.ca/spomynyjaroslawbilak/?fbclid=IwAR15xVQGmejXxFjE57RTBOECeQwWlxHV6LM7duhJxLINmVXBYJE86GVy16I>.
- Діло.* (1923, 8 травня). 26.
- Діло.* (1933а, 24 липня). 191.
- Діло.* (1933б, 7 вересня). 234.
- Сирник, І.** (Ред.). (1969). *Перший Світовий Конгрес Вільних Українців: матеріали*. Вінніпег, Нью-Йорк, Лондон: Видання Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців.
- Плав'юк, М.** (1965). *Проблеми Світового Конгресу Українців*. Торонто – Вінніпег: KE Українського Національного Об'єднання Канади.

- Ряст, О.** (1923). *Сучасна українська еміграція та її завдання*. Щипіорно: Друкарня в Щипіорно.
- Свобода*. (1947а, 20 листопада). 271.
- Свобода*. (1947б, 25 листопада). 275.
- Свобода*. (1967, 27 жовтня). 197.
- Тихенко, В.О.** (2016, травень-серпень). Документи з історії Світового Конгресу Українців. *Архіви України*, 3–4 (302–303), 206–212.
- Фіголь, А.** (1965). *Світовий Конгрес вільних українців*. Париж – Рим – Мюнхен: УХР.
- Яців, А.** (2019). Перший Світовий Конгрес Вільних Українців: на шляху до консолідації світового суспільства. *Народознавчі зошити*, 2 (146), 387–402. doi: 10.15407/nz2019.02.387.

References

- Antonovych, M.** (Ed.). (1966). *Andrii Melnyk u pershu richnytsiu smerty 1964–1966 [Andriy Melnyk on the first anniversary of his death in 1964–1966]*. Toronto – Winnipeg: Vydavnycha spilka «Novyi shliakh» [in Ukrainian].
- Bilak, Ya.** (2017). *Spomyny kolyshnoho holovy Komisii prav liudyny pro stvorennia i diialnist SKU [Memoires of a former Chair of the Human Rights Commission on the establishment and operation of the UWC]*. Retrieved from <https://www.newpathway.ca/spomynyjaroslawbilak/?fbclid=IwAR15xVQGmejXxFjE57RTBQECeQwWlxHV6LM7duhJxLiNmVXBYJE86GVy16I> [in Ukrainian].
- Dilo [Deed]*. (1923, May 8). 26 [in Ukrainian].
- Dilo [Deed]*. (1933а, July 24). 191 [in Ukrainian].
- Dilo [Deed]*. (1933b, September 7). 234 [in Ukrainian].
- Syrnyk, I.** (Ed.). (1969). *Pershyi Svitovyi Konhres Vilykh Ukraintsiv: materiialy [The First World Congress of Free Ukrainians: materials]*. Winnipeg, Niu-York, London: Vydannia Sekretariatu Svitovoho Konhresu Vilykh Ukraintsiv [in Ukrainian].
- Plaviuk, M.** (1965). *Problemy Svitovoho Kongresu Ukraintsiv [Problems of the World Congress of Ukrainians]*. Toronto – Winnipeg: KE Ukrain-skoho Natsionalnoho Obiednannia Kanady [in Ukrainian].
- Riast, O.** (1923). *Suchasna ukrainska emihratsiia ta yii zavdannia [Modern Ukrainian emigration and its tasks]*. Shchypiorно: Drukarnia v Shchypiorно [in Ukrainian].
- Svoboda [Freedom]*. (1947а, November 20). 271 [in Ukrainian].
- Svoboda [Freedom]*. (1947б, November 25). 275 [in Ukrainian].
- Svoboda [Freedom]*. (1967, October 27). 197 [in Ukrainian].

- Тухенко, В.О.** (2016, May-August). Dokumenty z istorii Svitovoho Konhresu Ukraintsiiv [Documents on the history of the World Congress of Ukrainians]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 3–4 (302–303), 206–212 [in Ukrainian].
- Figol, A.** (1965). *Svitovyi Konhres vilnykh ukraintsiiv [World Congress of Free Ukrainians]*. Paryzh – Rym – Miunkhen: UKhR [in Ukrainian].
- Yatsiv, A.** (2019). Pershyi Svitovyi Konhres Vilnykh Ukraintsiiv: na shliakhu do konsolidatsii svitovoho suspilstva [The First World Congress of Free Ukrainians: Towards the Consolidation of World Society]. *Narodoznavchi zoshyty – Ethnological Notebooks*, 2 (146), 387–402. doi: 10.15407/nz2019.02.387 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.01.2021 р.